

Suomen tuomariliitto ry - Finlands Domareförbund ry

Asia: Lausunto hallituksen esityksestä Eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2015 (HE 131/2014 vp)

Viite: Lakivaliokunnan lausuntopyyntö 26.8.2014

1. Tuomioistuinten rahoitus on vakavassa kriisissä

Hallituksen talousarvioesityksessä ensi vuodelle tuomioistuinten määrärahoihin esitetään vuoteen 2014 verrattuna yli 13 miljoonan euron leikkauksia, joista toimintaan vaikuttavia säästöjä on oikeusministeriön arvion mukaan noin 6 miljoonaa euroa. Henkilötyövuosissa (htv) esitetään 90 htv:n suuruista vähennystä. Esitystä lukemalla ei saa tietoa siitä, miten vähennykset tullaan toteuttamaan ja kohdentamaan.

Tuomariliitto yhtyy perustuslakivaliokunnan arvioon, että vuodelle 2015 esitetyt säästöt ovat erityisen suuret (PeLV 20/2014 vp). Lisäksi Tuomariliitto kiinnittää lakivaliokunnan huomiota siihen, että julkisen talouden suunnitelman mukaiset säästöpäätökset vuoteen 2018 (valtiovarainministeriön säästövaraukset), sekä turvapaikka-asioden ja harmaan talouden torjuntaan tarkoitettujen määrärahojen päättymisen tarkoittavat saman suuruista yli 6 miljoonan euron säästöä myös vuodelle 2016. Tämän jälkeenkin vuosille 2017 ja 2018 päätetyt lisäsäästöt ovat useita miljoonia euroja vuodessa. Yhteensä 20 miljoonan euron lisäksi AIPA-hankkeen rahoituksesta noin 10 miljoonaa euroa on tarkoitus rahoittaa tuomioistuinten resursseista. Tuomariliitto toteaa, että ilman poliittisten päätösten muuttamista tuomioistuinten toiminta tulee em. muutamassa vuodessa toteutettavien leikkausten johdosta merkittäväällä tavalla vaikeutumaan.

Tuomariliiton näkemys on, että oikeusministeriön valmisteilla olevat/toteuttamat uudistukset eivät riitä kuin nimeksi kattamaan rahoitusvajetta. Hallituksen esityksessä kerrotut uudistukset, kuten lautamieskokoonten keventäminen ja rikosjuttujen peruuntumisten vähentäminen, ovat riittämättömät esitettyihin leikkauksiin nähden. Selvää on, että myös henkilökunnan lukumäärä tullaan vähentämään, sillä esimerkiksi käräjäoikeuksissa henkilöstökulut ovat 76 prosenttia. Tämä on ristiriidassa esityksessä todettujen tavoitteiden kuten oikeudenkäyntien keston lyhentämistä koskevan tavoitteen kanssa.

Odotettavissa olevat leikkaukset aiheuttavat tuomareissa vakavaa huolta oikeuslaitoksen tulevaisuudesta ja kansalaisten oikeusturvan tason säilymisestä sekä yksilötasolla epävarmuutta mahdollisuuksista hoitaa lainkäyttötehtävänsä. Tuomioistuinlaitoksessa määräaikaissa virkasuhteessa olevien tuomareiden määrä on suuri, ja heidän kohdallaan virkasuhteen jatkuvuus on nyt uhattuna.

Tuomioistuimissa mitataan suomalaisen oikeusvaltion toteutumista käytännössä. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan 20/2014 vp laajasti käsitellyt tuomioistuinten vaikeaa resurssitilannetta ja korostanut, että tuomioistuinten pitkäjänteinen toiminta tulee turvata riittävän perusrahoituksen avulla. Myös Eduskunnan oikeusasiamies on kertomuksessaan vuodelta 2013 kiinnittänyt huomiota pitkiin käsittelyaikoihin, oikeuslaitoksen ministeriöjohtoisuuteen ja aliresurssointiin. Aliresurssointi on johtanut tuomioistuinten riippumattomuuden kannalta erittäin epätyytyttävään tilanteeseen, jossa lisärahoitusta on jouduttu myöntämään yksittäisiin oikeudenkäynteihin. Myös korkeimman oikeuden presidentti on useasti ja viimeksi perustuslakivaliokunnalle antamassaan lausunnossa 5.9.2014 esittänyt vakavan ja perustellun huolensa siitä, että oikeuslaitos on nykyinen kriisiytymisen tiellä. Tuomioistuinten rahoitus supistuu ilman riittävää uudistusohjelmaa, jolla oikeudenhoito pantaisiin kestäväällä tavalla nykyajan oikeusturvavaatimuksia ja -tarpeita vastaavaan kuntoon.

Myös lakivaliokunnassa tulisi kiinnittää vakavaa huomiota aliresurssoinnista aiheutuviin perus- ja ihmisoikeusnäkökohtiin.

Tuomariliitto edellyttää, että tuomioistuinten rahoituskehityksiä ei supisteta entisestään. Tuomioistuinten lainkäyttötehtävän hoitaminen käy ylivoimaiseksi, jos esitetyt resurssileikkaukset toteutetaan ensi vuonna, ja siten ennen kuin tarvittavia uudistuksia on tehty.

2. Tuomioistuinviraston perustaminen

Tuomariliitto toteaa, että tuomioistuinhallinnon organisointi oikeusministeriön alaisuudessa on ensinnäkin oikeusvaltion uskottavuuden kannalta kestäväntöytä. Tuomioistuinten rakenteellista riippumattomuutta on niukkenevassa taloudessakin voitava kehittää perustamalla hallintovallasta riippumaton tuomioistuinvirasto kuten muissa Pohjoismaissa. Tuomioistuinten riippumattomuus hallintovallasta on aivan keskeinen oikeusvaltioperiaate. Tähänkin nähden on perusteetonta, että Suomessa tuomioistuinten hallinto on edelleen ministeriöjohtoista toisin kuin on asianlaita syyttäjä- ja ulosotolaitoksessa.

Toiseksi viime vuosien kehitys on osoittanut sen, että ministeriöjohtoisuus on ollut keskeinen este oikeushoidon kehittämiseksi. Julkinen talous on heikentynyt vuodesta 2008 alkaen kiihtyvästi ja supistamistarpeet ovat olleet vuosia tiedossa. Oikeusministeriön johdolla tarvittavia uudistuksia ei kuitenkaan ole pystytty toteuttamaan. Vuoden 2013 Oikeushoidon uudistamisohjelman toteuttamisessa ei ole onnistuttu, vaan ohjelmasta on valikoitu joitain uudistuksia ilman pidemmälle katsovaa kokonaistavoitetta. Lisäksi ohjelman laatimisen jälkeen julkisen talouden rahoitusvaje on kasvanut, mutta vajeeseen ei ole ministeriössä suhtauduttu tilanteen vakavuuden edellyttämällä tavalla. Käytössä on ollut helpoin väline - juustohöylä - minkä seurauksena tuomioistuinten tilanne on vuosi vuodelta kurjistunut ja huoli oikeusturvan tason säilymisestä kasvanut, samalla kun vaatimukset lainkäytölle ovat lisääntyneet.

Tuomariliitto vaatii, että myös Suomeen on perustettava tuomioistuinvirasto ja tuomioistuinten hallinto on erotettava ministeriön yhteydestä.

3. Tuomareiden rekrytointi ja kouluttaminen

Tuomareiden eläkkeelle siirtyminen lisääntyy lähivuosina, ja uusien tuomareiden saamisesta alalle on huolehdittava. Hallitsemattomasti kurjistuva oikeuslaitos ei tulevaisuudessa houkuttele alalle parhaita juristivoimia.

Uusien tuomareiden kouluttamiseen on panostettava. Tuomioistuinlaitosta uudistettaessa on luotava laadukas koulutusjärjestelmä, jolle on myös taattava riittävä rahoitus. Tuomareiden koulutuksen sisällön suunnittelu ja toteuttaminen kuuluvat kansainvälisten suositusten mukaisesti tuomioistuinviraston tehtäväksi. Tuomioistuinten laadun kehittämiseksi tuomareiden koulutuksella ja täydennyskoulutusmahdollisuuksilla on tärkeä merkitys.

4. Yksittäisen tuomarin työtaakkaa ei voi enää lisätä

Tuomariliitto toistaa huolen tuomareiden työssä jaksamisesta. Viime vuosina toteutetut leikkaukset ovat tarkoittaneet tuomareiden työtaakan lisääntymistä. Tehdyistä kyselyistä on käynyt ilmi, että tuomarit tekevät runsaasti ylitöitä. Resurssivajetta ei voida enää paikata yksittäisen tuomarin työtä lisäämällä.

Annettu 24.9.2014

Riikka Rask
Tuomariliiton varapuheenjohtaja